

Felipe Juaristiren poesiagintza

DESPARADISURAKO IBILBIDEA

IÑAKI ALDEKOA

Poesia hitzez hitz tajutzen delako, poetaren –kasu honetan F. Juaristi– edukin linguistikoa aztertzen jarriko dugu gaurko arreta. Hasiera hasieratik bi planu ezberdin jarriko ditugu aurrez aurre: haurtzaro-gaztaroa ta heldutasuna. Gure gaurko eginkizuna bi planu horien nondik norakoak argitzera mugatuko da. Hasteko, eta hipotesi gisa, aurrera dezadan bi planu horien balio sinbolikoa: galdutako mundua (PARADISE LOST) eta egunerokoa (DESPARADISUA).

1. Oroitzapenak / Maitasuna

a) Oroitzapenak

Betiko galdu den munduaren lili usainak iristen zaizkio oraindik poetari. Lili usain horiek ez diote, ordea, inongo mesederik egiten; izan ere, gaur egungo poetak ez baitu bere ahoan haren zapore mi-katza baino: “Lili-eiherraren” zaporea. Horra adibide batzu:

“Gaztaroko egunetik gero eta urrunago –lortezinak dira benetan aintzinako usainak”– (11)

“Oroipen bakarti bat ez bada, (...) ahantzezinezko lehen musuare-na” (17)

“Oroitzen naiz ezpainak petalu zuriz busti zenizkidanean” (58)

b) Maitasuna

Badakigu, gutxienez, “lili-usaina” zerion mundua IRAGANEAN konjugatzen dela: “MAITE” aditza iraganean konjugatuko da. Beraz, hauxe dugu maitasunaren aroa: egungo gizonarentzat garai eskurae-

zina. Mundu hartatik ez zaizkio noizbehinkako errainu-izpiak baino iri-tsiko. Errainu-izpi horien koloreak orgasmoarenarekin bateratsu atzeman daitezke. Hala ere, konkista horiek ez lirateke poetarentzat "garaipen pirrikoak" baino.

Ad.: "Maite aditza iraganean jokatzen dut.
Iragana da maitasun eta euriaren ama.
Sofritu aditza, aldiz, orainean". (22)

"Han urrun, urrunago,
uretan lo egiten duten lamiek
maitasunera deitzen ninduten" (39)

c) Emakumearen gorputza

Aurrerantzean emakumearen gorputzarenganako arreta eta aha-leginak ez du etenik izango. Emakumearen gorputzean hatzeman nahi baita galdutako aro liluragarriaren arnasa. Denboraz harago dagoen mundu haren armonia eta batasuna betiko galdu ziren ordea. Ez du, hala ere, berehalakoan etsiko; ez, behintzat, gorago aipatu bezala, paradisu ezin horren errainu-izpiren bat atzeman artean. Baina ondorengo etsipena garratzagoa izango da beti. Poetaren etsipena areagotzera dator; zenbat eta gehiagotan saiatu, orduan eta urrunago.

Desioaren eta pasioaren mozkorraldiak ezagutu ondoren, hasierako "La vie, l'espoir" hura etsipen garratzaren kolorez jantzi da:

"Desioa mututu zen, zure ezpain, bular, aldaketetan bidaiatu zenean. (Esperantza etsipenaren ataria zela erakutsi zenidan)". (77).

Izan ere:

"-zure gorputzeko pliegetan zahartu nintzen". (11)

"-zure gorputzeko zirrikituetan mututu nintzen".(11)

"Bidaia ostean zure sabela

oasi gabeko desertua

lur errenditua

amaierarik ez duenean".(18)

"Adjetiboak falta zaizkit

zure osotasunaren kurbak borobiltzeko".(22)

"Galtzen dut identitatea zure sabelaren esparruan".(30)

2. Bitartekari ezinduak

Iragana, ordea, eskuraezina da; eta poetaren ahaleginak gora behera, gero eta urrunago gaude ametsaren paradisu hartatik. Hasie-

ra batean pentsa liteke, ordea, bete zezakeela poetak –erromantizismoaren garaiko poetak uste zuen modura– bi munduen arteko bitartekaritza, bi munduon arteko zubilana eginez. Gorago aipatutako "garaipen pirriko"az harago, emakumearen baitan atzeman nahi izan den une pribilejiatuaz harago –eternitatearen errainu-izpi aienarrezak– etsipenaren aho-zapozareaz mintzo zaigu poeta.

Poesia ez da izango aurrerantzean, Caronte-ren untzia legez (Denb. Nost. 38) (ikus, O. N. 38), bi mundu ihezkorren artean zubi, nahiz eta bertako urak eta ibaiek ispilu bilakatu nahi duten, galdutako ametsaren koloreak bertan isladatu asmoz.

a) *Hiriak*

(Paris) "Entzuna daukat horko ibaia zeruaren ispilu bilakatu hausterre koloredun beste ibaiaz ahazten dela edonork begiratzean". (19)

(Viena) "Danubio, Donau,
labaina miragarriarekin
valsa valsa dantzatzen..." (30)

b) *Emakumea-ibaia (ura)*

"Izterrak erdibitzen dizkizun ibaiari". (29)

"Aparren maiestatea, zu ibai maiestosa bezala isurtzen harearen alfonbran". (37)

"Nor bait zure iztarrarteko ibaietatik edaten hasi zen (urtetan gozotutako ardoarekin egiten den bezala). Zure uhinek urruneko konkistak txikiagotu zituzten". (40)

"Zure arnoak nire bakardadea sakabanatzen deneko mailak jaisten naiz zure ozeanoaren bitartera". (30)

"Zure gorputza itzal dispertsoa sen urezko ispilu itsuaren azpian". (79)

c) *Ibaia-emakumea: zubiak*

"Bilatuko ditugu zubipeetan gaztaro-imaginak. (19)

"Eta izenordeak, zubiak batu ezin dituzten begiak". (22)

"Beti izan zinen gau infinitorako zubia". (58)

Dena den, berez amaierarik ez lukeen dialektikaren gurpilak (Mendebaldea / Ekialdea, metafisika eta poesia, memoria eta ahanztzia...) badu sotengu bat emakumearengan. Emakumeak bat egiten

baitu urarekin eta, beraz, ispilua ere izanik, norbere buruaren ezagutzara –norbere destinu petralaren perzepziora– garamatza. Hortxe ohartuko da bidaiari nekazina destinoak dioenaz. Poetaren imajinarioan ura eta emakumea banaezinezko binomio bat izatera iritsi dira. Hala, itsasoko uhinak eta desertuko dunak emakumearen ditiak ere izango dira. Horizontetik gabeko esparru zabal horietan ez da izango inorentzat babesik: irlarik gabeko artxiplielagoan naufragoak ez du Itakarik aurkituko, ezta beduinoak ere oasisik. Baina Akab-en modura soilik, balearekin borrokan, atzeman lezake bidaiariak galdutako une pribilejiatuaren xarma: ezinaren lengoaia baino, itzuli ezin daiteken abentura.

3. Nostalgia / Denbora

Denboraren aletze etengabeak nostalgia aseziez jantziko du poetaren ahotsa. Denbora horren emaitza baizik ez baita poetak jasan ohi duen kondena: historia edo desparadisua.

Ad.: "Oroipena antzinako munduetako nebulosa amatatua da". (80)

"Bizitza osoa dugu ahazten ikasteko". (49)

O. Paz-ek ere halatsu zioen *Pasado Claro* bere poema liburuan:

"Saberse desterrado en la tierra siendo tierra, es saberse mortal... ser tiempo es la condena, nuestra pena, es la historia".

Edota beste honetan (*Asueto*) zioena:

"El tiempo muestra sus entrañas huecas:
de su insomne vacío
surges, perdido paraíso,
sepultado secreto de este mundo".

Munduko desterrutik egingo du poetak amets, definitzen gaituen denboraren gaintik jauzi egin eta bestaldearekin bat egin nahi antzu horretantxe. Denboraren gainditze saio horietan ez da falta zenbait poeten oihartzunik:

"Hiriaren baitan ezabatu nahi dut iragana, oraina geroa; izan poema bukatugabea, hiriaren liburuko orri zuria". (77) (T.S. Eliot-en ohiartzunak gehiago ere badira. Ikus "Denbora, Nostalgia" 7.)

Platonek zioenari arreta jarriz gero mundua bitan banatu beharko genuke; eta, amaierarik ez lukeen dialektikaren gurpilean, bata ez litzateke bestearekiko nostalgia eta edermine baino. Eta, beharbada, ez da kasualitate soila, F. Juaristiren liburuaren hitzaurrean Miltonen

poesiaren aipua aurkitzea. Miltonen izena entzutearekin batera *Paradise Lost* liburuaren erreferentzia ere ahaztezina baita.

Eta, egia esan, ez da falta mito biblikoaren erreferentziarik Juaristiren poesiagintzan: paradisuako zuhaitzarekin hasi eta desparadisuaren zapigarren egunean amaitu. Izan ere, *Denbora, Nostalgia* poema liburu hau zazpi zatitan –kreazioko zazpi egun inbertituak ote?– banatuta bait dator; bertan, desparadisuan gizonak egin duen ibilbidearen berri ematen zaigu. Azkeneko egunean poetak suizidioaren aukeraren aurrean jartzen gaituelarik. (Ikus “Denbora, Nostalgia” 10).

4. Azken sintesia

Hiriaren Melankonian adierazten zaigu mundua teletipo inmensoa dela, lengoaiaren metafora bat alegia. Baina, hau bagenekien bere lehen liburutik ere, nahiz eta bigarren liburu honetan nabarmenkiago adierazi. Izan ere, Juaristiren poesiagintzaz esan bailiteke Gimferrer-ek –O. Pazen poesia ahotan– esandakoa:

“El mundo, cuerpo y lenguaje –hiria, emakumea-ura, lengoia?– se hallan enlazados, y en cierto modo son inseparables; cada uno remite al otro, es un espejo y su metáfora, y todos ellos remiten a la realidad esencial de la conciencia individual ante lo que no es ella misma”.

Azkeneko sintesiaren aurrean geundeke: poemaren bertan amaitu den bidaia. Poemaren abentura. Denbora gainditzeko ahaleginak poemaren zedarrietara izan dira errendituak, memoriaren denbora poema bilakatua.

Horretxegatik dio poetak:

“Eta poesia, ez bizitza, momentu madarikatutako maitasun ezinezkoen kutxa izatea”. (84)